

14844

X

CV. 14844

X

Paměti

o školách Prostějovských

od počátku až po bitvu Bělohorskou.

Napsal

Prof. František Koželuha.

Zvláštní otisk z programu zemské vyšší školy realné v Prostějově, roku 1888/89.

*Čistý výtěžek odevzdán bude spolku katolických tovaryšů
v Prostějově.*

V OLOMOUCI 1889.

Tiskem národní knih- a kamenotiskárny Kramáře a Procházky.

Nákladem spisovatelovým.

7

Paměti o školách Prostějovských

od počátku až po bitvu Bělohorskou.

Podává prof. Frant. Koželuha.

Školy bývají obyčejně měřítkem kulturního života, podle nichž lze souditi, jak ten který národ ve vzdělání pokračoval a jakých vymožeností následkem toho dosáhl. Podíváme-li se do minulosti, shledáváme, že již záhy také ve vlasti naší ujímalo se školství a že hned po zavedení u nás křesťanské víry dle zpráv analogických byly školy biskupské, kathedrální, kolegiatní, klášterní neb alespoň farní. Duchovenstvo chopilo se vychovávání mládeže s posvátnou horlivostí a zejména řeholníci, kde byl klášter, pečovali vzorně o zdar křesťanské vzdělanosti. Žeť vzdělání toto bývalo omezeno jen na jisté stavy, zvláště nastávající duchovní neb některé dívky rodin vzácnějších, vysvítá z poměrů tehdejších. Jak to v dobách těch vypadalo se školním vyučováním obecného lidu, není nám známo; škol elementarních alespoň na venkově asi nebylo, a teprv v městech, jaká se ve XII. a XIII. století hustě zakládala, zřizovaly se pravidelně školy při farách pro děti, a v druhé polovici XIII. století, jak se zdá, nebyla již žádná městská fara bez školy. Než i o těchto farních školách nemáme žádných pamětí. Školy klášterní a při kostelích kolegiatních měly ovšem jistá nařízení vydaná jim papeži, zejména pro ty, kteří stavu duchovnímu věnovati se chtěli.

K nabytí vyšších vědomostí, jichž domácí tyto školy ještě neposkytovaly, odcházeli mnozí do vzdálených zemí na obecná učení vlášská a francouzská, odkud co doktorové písma, práva římského i kanonického aneb co slovníci lékaři zpět se navracovali. Obtížnému tomuto cestování do ciziny učiněna najednou přítrž, když byl císař Karel IV. založil r. 1348. vysoké školy v Praze.

Mezi výsadami, jaké Karel podle Pařížské university nově založenému učení udělil, byla i ta, že mu podřídil veškeré nižší školy v celé zemi, na kteréž ono učitele dosazovalo. Nelze pochybovati, že takové zařízení působilo velmi blahoplně na české školství, ačkoliv o tom podrobných zpráv se nedostává.

všechna města v Čechách i na Moravě, kteráž byla s ní stejného smýšlení. A k těmto náležel také Prostějov, neboť r. 1466. a dle jedné docela již 1423. byli sem husitští kněží uváděni.

Prostějovu nastalo takto nové období ve školství, takže se zabýváti budeme zde jen školou utrakvistickou, nežli přijdeme ke škole bratrské.

A) Škola utrakvistická v Prostějově.

Školy strany pod obojí v Čechách a na Moravě daly se spravovati i po zavedení husitismu universitou v Praze. Dlužno, abychom se zmínili o poměru university ku školám těmto.

Po všechny časy, kdy Pražská universita měla dohled nad školami, dosazování jí na různá místa učitelé, kteří bývali bakaláři neb mistry vysokého učení a velmi málo míst obsazeno bylo pouhými studenty, kteří sice studia odbyli, avšak dosud stupně akademického nedosáhli; tito všickni zůstávali vždy pod správou rektora university a rady jeho. Tito dali sobě velice záležitosti, aby na uprázdněná místa dosazovali vždy muže k učení spůsobilé, o nichž se dalo předpokládati, že úřad učitelský svědomitě zastávají budou. O tom máme v pozdějších dopisech rektorátu Pražského ku zdejší obci dosti příkladů. Neznáme sice zvláštní ustanovení neboli řád školní, vydaný pro Prostějov; tento ale sotva se liší od jiných měst, která byla podřízena universitě. Vyjímáme proto zde z různých pramenů takové zprávy, jež dle našeho vědomí a souhlasu s rukopisy doposud nevydanými zdají se býti nejspolehlivější a dle čehož bylo jistě také školství zařízeno v Prostějově.¹⁾

Od vysokých škol rozeznávaly se školy trivialní neb partikulární a dělily se na vyšší a nižší (*superiores et inferiores*), z nichž ony měly čtyři neb pět tříd, jak toho nával žáků vyžadoval. V nižších učilo se čtení, psaní, počtům, české a latinské řeči; ve vyšších mimo to dialektice, rhetorice, fysice, astronomii a geometrii. Třídy nazývaly se s hůry dolů *prima, secunda, tertia, quarta a infima*. Z nižších škol postupovalo se do vyšších, z primy pak do škol filosofické fakulty na universitě. Obvyčejně bylo na každé takové škole ustanoveno tolik učitelů, kolik měla tříd. V první třídě vyučoval rektor, který mívá kollegu a spolu dohled nad ostatními učiteli, po něm následovali kantor, učitel zpěvu kostelního, jenž s *sukcentorem* a žákovstvem čili kumpany při obřadech posvátných účinkoval; býval-li ještě na pomoc brán, nazýval se *hypodidaskalus* (podučitel).

Officialové školní, jak se učitelům vesměs říkalo, vyučovali podle plánu a knih od university předepsaných. Náboženství vyučoval každý

¹⁾ Zoubek, Osvěta r. 1880; Jak. Malý, *Histor. Slov.* 1887; Památní kniha Jana Bělkovského v mor. zem. arch.; Rybička, *Č. Č. Mus.* 1849, 89 a j.

4

Tento poměr university ku školám městským potrvál až do vypuknutí husitských válek. Od této doby až po bitvu na Bílé Hoře r. 1620. nastal rozklad ve školství českém, že se vedle škol katolických vyskytují školy utrakvistické a později bratrské.

Jaký byl stav školy Prostějovské?

Až po XVI. století nedostává se nám žádných určitějších zpráv, abychom mohli pověděti, jaké zařízení a působení bylo někdejší školy zdejší. Podle současných zpráv byla jistě při faře, o níž se tu v XII. století zmínka činí, škola, již spravovalo duchovenstvo domácí. Vliv university Pražské zasahoval nepochybně také již tenkrát do Prostějova a bylo se zdejší škole řídití jejím nařízením, což jí nebyvalo nikdy na ujmu.

Na krátký čas řídili zdejší školu Augustiniani, které zavedl sem r. 1391. Petr z Kravař, vykázav jim chrám sv. kříže i s duchovní správou. Přeskočka, že ani o jejich působení nevíme co pověděti. Že by bývala kanonia tato řeholní pro dobro obyvatelstva zdejšího vykonala velmi mnoho, kdyby zlý osud záměry její nebyl zmařil, upříti jí toho nelze, když porovnáme působení ostatních řeholí tohož jména v Čechách a na Moravě. Byli mezi řeholníky zdejšími někteří spisovatelé jako Matěj z Prostějova ¹⁾, kněz Adam a Mach Šam z Hnojic, ostatní, jako Jiří z Brodna, odkazovali knihovny klášteru zdejšímu. Stávalo se již také nezřídka, že ze školy Prostějovské odcházeli na vysoké učení do Prahy někteří mladíci. V matrice university Pražské jsou zaznamenáni již někteří Prostějované ²⁾, kteří tam na hodnost bakalářskou povýšení byli.

Nastalé však bouře husitské zaměnily stav školství poznenáhla nejen v Čechách ale i na Moravě.

Do Prostějova vniklo husitství brzy hned po vzplanutí svém a vyvolalo náhlou změnu ve školství dosavadním, jelikož Jiří z Kravař jakožto majitel Prostějova i jeho nástupcové přáli rádi novotám náboženským a podporovali horlivě utrakvismus na svých panstvích, což musilo mítí rozhodný vliv také na školy.

Takovýmto způsobem zanikla taktéž v Prostějově škola katolická a na její místo nastoupila škola pod obojí. Augustiniani museli několikrát opustiti Prostějov byvše pronásledováni Husity a kněžstvem kališnickým, jemuž odevzdán byl také farní chrám. Ačkoliv přicházejí ještě v tomto století jména některých řeholníků, nelze připustiti, aby byli volně řídili školu, pokud rozepře mezi nimi a vrchností trvala.

Co toto trvalo a Augustiniani zde byli pronásledováni, byla se universita Karlova zatím zaměnila v utrakvistickou, k níž přilnula

¹⁾ Č. Č. Mus. 1359, 165. ²⁾ Boček Ms. v zem. arch. v Brně. ³⁾ k roku 1389 Martinus de Prostanna; r. 1405 Martinus de Prosteyov; r. 1411 Ioannes de Prostějov Lib. decan. facult. philos. univ. Prag. ab anno 1367—1385 Pars I.

učitel sám ve své třídě. Bezprostřední dohled na učitelstvo vykonávali v každém místě školní inspektoři, vyvolení z tak zvaných literatů, totiž měšťanů, kteří buď sami někdy bývali učiteli, anebo se vyznačovali akademickým vzděláním. Každého půl neb čtvrt leta odbývány byly zkoušky, jimž přítomni byli inspektoři aneb také zvláštní osoby vyslané od městské rady, aby se přesvědčili o pilnosti učitelů i žáků. Často sám rektor university konal po venkově cesty, aby přítomen byl zkouškám a osobně se přesvědčil o stavu škol.

Všechny tyto školy byly tak zřízeny, že v nich chudí přesporní žáci také obydli míti mohli. Žáčům, žebráčkům čili mendýčkům, dávali dobrodincové střídavě jísti, aneb ke prospěchu jich odkazy činili. Žákovstvo také při místním kostele na kruchtě účinkovalo, začez se mu něčím na výživu přispívalo, jak se o tom skutečně ve zdejších městských knihách zmínka činí. Žáci šlechtických neb bohatších rodičů sluli „expedientes“ (platící).

Toto zaopatřování chudiny na městských školách chválí se jako chvalitebný obyčej našich předků. Dějepisec Stránský²⁾ píše o tom: „Stul totiž školy své chovancům každého města měšťané, pořadem po dvou každého dne, každý dle možnosti své, připravovali, na opatření pak potřeb ostatních rozličné příplatky peněžité, avšak dobrovolné, měšťanům nikoliv obtížné, dostávaly se. Živili tím způsobem pacholata studující přesporní to město více nežli sto, ono méně.“

Zda a pokud to Prostějovští činili, nemáme zatím žádných určitých zpráv. Dá se ale mysliti, že sotva zůstávali ve věci té za jinými městy.

Školy partikulární v Prostějově musely dle všeho velmi dobře býti zřízeny a to hned v XV. století, jelikož historie uvádí nám jmena věhlasných mužů, již prvního vzdělání nabyli zde ve svém rodném městě a pak v úřadech rozmanitých ve vlasti a v cizině zaujímali vynikající místa. Co se životopisné stránky týče, bude ještě o nich zvlášť jednáno; zde stájeť alespoň jejich jména s kratičkými poznámkami.³⁾

Jak dosazování učitelé na svá místa a jaký měli plat?

Jak shora povědíno, měla akademie Pražská právo dosazovati učitele k městským školám. Toto se povždy stávalo v dohodnutí se

²⁾ Žil v letech 1583—1657.

³⁾ Matouš Rejsek, nar. okolo r. 1445. v Prostějově, r. 1468. bakalář a správce školy Týnské na Starém městě v Praze, mistr a proslulý stavitel Pražské brány, chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře a původce mnoha uměleckých prací. — Jan Filipec, výtečný státník, narozen 1431. v Prostějově z rodičů husitských. Jsa v službě krále Matyáše, přestoupil na katolickou víru, již se stal velkým obráncem. Byl rádcem a důvěrníkem Matyášovým, začez odměněn biskupstvím Velko-Varadinským. Po smrti Tasy z Boskovic r. 1482. svěčena mu administratura také biskupství Olomouckého, již podržel až do r. 1491. Filipec jakožto veliký přítel věd a umění jest zakladatelem

s patronem školy, jímž bývala rada městská, obyčejně při sv. Jiří a sv. Havlu, kdy smlouváno také o platy.

Co se týká platů učitelských byly dle starobylého obyčeje odváděny kněžím, učitelům a jiným úředníkům in natura.

Tak mívali učitelé stravu u faráře, po sousedích nebo ve škole, dříví kupoval do školy kostelník z ročního platu, někde měli času zimního žáci přinášeti po dvou polenech, nebo měli rodičové žákovi koupiti pojednou vůz dříví a po celý rok všeho platu prázdní býti. Také na svíčky, na křidu a j. přinášeli žáci peníze. Proto bývalo platů případných a proměnlivých celá litanie. Tenkrát měl rektor 40 kop stálého platu ročního, kantor 20 kop — to bylo za práci na kůru; za práci se mládeží ve škole bývaly mezi rektora a učitele tyto platy rozdělovány: o každých suchých dnech 15—16 kop, sedm koled do roka, za minuci čili kalendář malovaný k vánocům „úplatků“ čili paušálu 31 kop; v postě od pacholat, „kteří místo obědů jim za byt platili,“ 3, 4, 5, 6 kop — kolik kdy žáků bývalo; potom sobotales (každé soboty od žáků po 1 penízi bílém), jarmarkales, masopustkales (když obcházel učitelé ve všelijakých mumrejích), montales, dušičkales, kretales (na křidu po dvou velikých penězích), kandelales (na svíčky rektorovi po 1 gr.), nad to od pohřbů, zpívání a j. Tato ustanovení platů měnila se často dle místních poměrů, při čemž místy chodívala mládež dům od domu zpívajíc tak zvanou rekordaci čili upomínání, aby učitelům mzdy za práci školní dobývali. Způsob tohoto toulání nebyl u sousedů rád viděn. Sukcentoři mívali zvláštní příplatky od mládeže, již učili čísti. Psávali pacholatům modlitby na listky, lepíce je na desky, aby z nich písmen poznávali. Za tyto modlitby jako Pater noster, Credo, Magnificat, Desatero vybírán různý poplatek.

Nerovnost ta v platech, zvláště pak to, že bývalo často učitelům jako kněžím dožebraťati se svých platů, bývala příčinou přechastého stěhování se učitelů, takže mnozí půl roku, rok nebo něco déle na též místě zůstávali, ačkoli to řád akademií vydaný zrazoval.

Jaký byl plat učitelů zaveden na školách v Prostějově, dovídáme se z pamětní knihy Jana Bělkovského od r. 1553. která se nalézá v mor. zemském archivu.

knihťisku na Moravě. Viz článek náš v programu ústavu zdejšího z r. 1884. — Jan Klenovský, nar. okolo r. 1430. důvěrný přítel Filipcův z let školáckých, muž učený, rozšafný a vtipný, jenž byl hlavním činitelem v Jednotě bratrské. Zemřel v Litomyšli 9. listop. 1498. — Mnozí tvrdí, že také slavný lékař Jan Černý (Niger) pocházel z Prostějova, ač se to zdá velmi víře podobno.

Mimo tyto rodáky Prostějovské má matrika akademie Pražské (Liber decan. facult. philos. univ. Prag. Pars. II.) jména bakalářů z r. 1472. Vítus de Prostie-iow a Duchko de Prostiegow, byl spřízněn s Filipcem, a jak se zdá, stal později (1501) jako Mistr kolleje u Všech svatých na Starém městě Pražském. Bach. Pam. 89 n,

Kvartalu od pacholat domácích, kteří sobotales nedávali po $7\frac{1}{2}$ groši alb. a kteří dávali sobotales po 1 den., anebo po 2 denarech. Ti, když přišel kvartal vostattek dodali, aby z úplna vycházelo toho $7\frac{1}{2}$ gr. alb.

Od žáčkův pak přespůlných po 10 gr. alb. Jarmarkales, hromničkales, masopustkales, kretales toho se nic nedávalo ani nevybíralo. Mezi zimním časem, když se ráno vstávalo, na svičky se vybíralo od těch, kteří čtou, po 6 den. a kteří slabikují a s abecedou po půl groši. Kalafaktura, to jest od topení a od metení, mendikům po 2 denarech jeduostejně; a tu se dvakráte v roce vybíralo: jednou při hromnicích a po druhé po sv. Jakubě ve žni. Jinej žádnéj plat nikda za nic vybírán nebýval. Expensí každěj týden dávají pániz rathauzu kromě o postě žákomo do školy po 10 gr. alb., již po 12 gr., již po 15 gr. a l. 1622 a 1624 1 fl. a léta 1637 po $1\frac{1}{2}$ fl. Piva, když kdo z měšťanů vaří, dává se žákomo z každě várky džbeřík. Z toho se dává zvoníkovi třetí džbeřík.

Jiný řád školní vypisuje se od zvonění následovně: Když se na klášteře velikým zvonom zvoní, dává se 20 gr. alb.; z toho náleží officialovi školnímu 5 gr., kaplanovi 1 gr., zvoníkovi 14 gr., kumpanom zvláště od kříže 3 gr., a to jeduostejně, kromě když jest kondukt, dává se officialom s žáky 1 fl.

A když u sv. Petra zvoní a kompanstvo samo bez officialů provázejí, od toho jim dáno býti ma 2 gr. nic víc. —

Nezřídka bývaly platy naturalní, obyčejně koleda zaměňovány za peníze. O tom čteme pamět v téže knize k roku 1589., jak následuje:

Léta Páně 1589. v pátek po památce všech svatých stalo se snešení pánův rad strany koled složení, tak jak jsou toho officiales školní žádali, aby od tohoto času zo všech těch koled officialom školním náležitých, kromě vánočních žakovstvu oddaných, sešlo, a na žádnou ani na tu biskupskou při památce sv. Mikuláše nechodili a choditi nedali. A za takové koledy, poněvadž z nich schází, pán purkmistr a pání starší budoucího platu ročního officialom 18 fl. se uvolili z měšce obecního a to na časy budoucí. — Stalo se za purkmistra pana Pavla Holuba, pana Pavla Lobotského, pana Jiříka Michalového, Jana Pražáka ut supra.

Jak viděti, věnoval purkmistrovský úřad škole zdejší velikou pozornost a staral se patrně o to, aby postavení správceův ustálenými platy zlepšeno bylo.

Jiná věc, o níž tak velice dbali patronové zdejší školy, byla ta, že obecní rada bedlivě na to naléhala, aby pokaždě učitelové pověsti nejlepší a ve školách sběhlí na úřad sem nastoupili. Změna některých učitelů, o nichž čteme v „Bacháčkových Pamětích“, svědčí nám, jakými silami zdejší utrakovistická škola opatrována byla.

Dříve nežli jmena zde působících učitelů uvedeme, dovolujeme si předeslati následující poznámku:

Všichni učitelové, které universita do škol venkovských posílala, byli považováni za údy společnosti po celé zemi rozšířené a co takoví patřili kromě vlastní kázně školní pod jurisdikci rektora universitního a osob k radě jemu přidáných ve všech záležitostech. Žádný z učitelů těch nesměl od práva městského vzat býti do vazby pro jakékoliv přečinění, nýbrž musela věc taková na rektorát vznesena býti. Stávalo se nezřídka, že i členové někteří akademie i škol partikulárních učňm

svým opilstvím pohoršení dávali a od inspektorů na to touženo bylo, aby ten zlozvyk byl odstraněn.⁴⁾, jak to viděti z následujícího listu:

Purkmistr a rada města Prostějova M. Janu Adamovi Bystřickému z Bochova, rektoru učení Pražského: poněvadž ustanovený jim Mistr Štěpán Kladrubský povolání svého školního si nehlídá a kantor jemu ku pomoci podaný bez opovědi z města odešel, aby Bartoloměj Štang Prostějovský, na ten čas správce školní v městě Poličce, jim podán byl

1602. 11. července.

Službu x. Jakož jste nám loňského roku k správě školy naší poctivého a učného pana Mistra Štěpána Kladrubského a s ním ku pomoci jeho kantora a succentora odeslati ráčil, nad čímž velikou vděčnost majíce, jiné naděje jsme nabyli, nežli že bohda na dlouhý čas při pilnosti v začátku prošlé taková správa školní zůstáváti a trvati moci bude: ale lítostivě V. M. tajiti nemůžeme, že jak od domácích sousedův tak i přespolečných dobrých lidí, jichž dítky dotčený pan Mistr s pomocníky svými v správě a cvičení má, na nedbanlivost a nepilnost naříkaná a stížnosti mnohé nás docházely a docházejí: k tomu přistupuje nenapravitelná v truňkách nemírnost, z kteréž i nepoddanost a neposlušnost žákovstva proti němu povstala, tak že kantor ani správci církevnímu ani nám se neopovědív před několika nedělemi odsud odešel a toho nevíme, kde zůstává. V kterýchžto scestnostech že napomínání naše nejedno mírné a žádostivé žádne s připovídáním se srovnávající platnosti přinést nemohlo, jsme přinuceni (ač Buohem se osvědčujem, že nevyhnutelné a ne tím oumyslem, jakobychom sobě v správě školních zomyslně vybíráti měli.) V. M. opět zaneprázdnění učiniti, což nám jak na dobrou stranu upřímně vyložiti, tak i jiného pilnějšího a střídějšího mládence k dotčené správě školy naší teď od času sv. Jakuba nyní příštího, zvláště pak, poněvadž sobě k tomu hodně schváleného a nám žádostivého máme poctivého mládence Bartoloměje Štanga Prostějovského, bakaláře, správce školního nyní v městě Poličce, kterýž podle od nás jemu daného návštěví s dovolením V. M. v tom by vlasti své k dobrému se užítí dáti chtěl, sem naříditi, a z ouřadu svého laskavě potvrditi ráčíte. My, což se tu koli na tuto naši bezelstnou potřebu stane, V. M. se toho všelijak příjemně odsluhovati i nad dotčeným mláďencem skutečnou ochranu držeti a ke všemu dobrému a poctivému napomáhati chceme. Odpovědi přátelské s vykonáním žádosti naší očekáváme. A s tím etc.

Datum v městě Prostějově 11. Juli anno 1602.

Odstranění však nehodných učitelů bylo někdy těžkou věcí, poněvadž tito jsouce z většího dílu ve velmi přátelských poměrech s ostatními sousedy, věděli věc obyčejně dobrým slovem urovnati, znajíce slabé stránky osob vliv majících. Nezřídka se propůjčovali mnohým rodinám o svatbách jako dovední řečníci, jindy shotovovali k oslavení jich sňatků, křtin, pohřbů a t. p. epithalamia, anagrammata, epicedia, epitafia, minuce (obrázkové kalendáře) atd. v jazyku českém, latinském ano i řeckém. Mnohý se na tento způsob dostal do vyšších kruhů a získal si již předkem vážnosti, takže mu leckterá vdova neb stará panna nabídla ruku k sňatku.⁵⁾ Z toho vzešlo přísloví: „Virtus post nummos“, nejdříve peníze, pak potom ctnost

⁴⁾ Rektor zdejší Kladrubský Štěpán.

⁵⁾ Bartol. Štangerides Prostějovský a j.

Když se kdo oženil, přestával býti učitelem, protože jako v akademii tak i ve školách jí řízených stále zachováván byl coelibát. Nabyvše takto sňatky někdy znamenitého jmění přijímali právo sousedské, zastávali místa písařů a voleni i k jiným vyšším městským úřadům. Tak tvořil se ve městech českých i moravských vzdělaný patriciát, z něhož vycházeli nejslovutnější senatoři. Obyvatelstvo pak měst, kde se nacházely takové školy, používalo pilně té příležitosti k vyššímu vzdělání, jaká tím poskytována byla jejich synům ⁶⁾.

I nebylo žádnou vzácností, nalezti ve venkovských městech prosté řemeslníky, kteří mluvili obratně latinsky a znali staré klassiky. Vůbec v těch dobách stálo průměrné vzdělání obyvatelstva městského mnohem výše než za našich dnů. ⁷⁾ Z učitelů na školách partikulárních vybírání byli také profesoři universitní⁸⁾; jiní pak věnující se stavu duchovnímu, docházeli výnosných prebend⁹⁾.

Takovým způsobem školství od university řízené souviselo co nejtěsněji s politickými i církevními poměry země; ředitel jeho a představení obcí i církví náleželi většinou k téže vzdělané třídě a okolnost tato přispívala podstatně k udržení toho celého zařízení. Obce samy se staraly také, aby vysílání mládenečkové od nich do Prahy bráni byli pod ochranu akademie, oč jednotlivé členy její nejednou také jmenem rodičů žádaly. Máme po ruce výpis takové žádosti obce Prostějovské, jež poslala do Prahy svému bývalému správci školnímu Johanesovi Khernerovi, jenž byl tenkrát mistrem a professorem akademie Pražské. Obsah jeho jest následující :

Otihodný pane Mistře, pane a příteli náš zvláště milý!

Zdraví v prospěchu, v povolání a všeho jiného dobrého Vám od Pána Boha dobrého vinšující, věrně rádi přejeme. Pominouti jsme toho nemohli, abychom Vás psáním tímto navštívit neměli, zvláště když

⁶⁾ Šimon z Nadějova, bakalář a radní písař v Prostějově, rod Primasů a m. j.

⁷⁾ Na důkaz toho uvádíme zde seznam některých knih, pozůstalých r. 1559. po Mauriciu, písaři zdejší, jež se nám laskavostí měšťana Jak. Černila ml. do rukou dostal. Mimo jiné skvosty nalezaly se v truhlici následující knihy: Testament latinský, (odhádnut 4 gr.), dialektika (3 gr.), praktika (6 gr.), spis o nemocích (3 gr.), conventaria (2 gr.), sermones (8 gr.), špihl (10 gr.), Chelčický (20 gr.), Kronika turecká (10 gr.), partes (6 gr.), síť víry od Chelčického (5 gr.), Confabulariones (2 gr.), samotné rozmlouvání (6 gr.), židovská gramatika (3 gr.), proverbía německá (2 gr.), kronika Valdenská (2 gr.), ukázaní nedostatků (2 gr.), gramatika česká (2 gr.), Šebast. Frankl (15 gr.), Postilla Španberg (7 gr.), arithmetika (10 gr.), hebrejské knihy (12 gr.), processus juris (10 gr.), Terentius (6 gr.), gramatika (6 gr.), Postilla Lutheri (3 fl.), herbář německý (2 fl.), biblia česká (5 fl.), Postilla Hofmagistri (2 fl.), Proroky (12 gr.), Zlatá kniha (24 gr.), Zákon Nový (6 gr.), Planety (5 gr.), mathesis německá (8 gr.), Calepinus (10 gr.), urbaria (7 gr.), officia německý (1 fl.).

⁸⁾ Ioannes Kherner.

⁹⁾ Pavel Vorličný (Aquillinas).

mládeneček tento Jan, syn Václava Servusa našeho, za příčinou většího umění v literním prospěchu, anobř raději zase toho, což za dlouhý čas zde zahálkou věk a čas mrhaje zameškal, postižený odsavád do měst Pražských vypraven býti měl. Kteréhožto Jana (žádání jsme od něho i od otce) Vám poručena činíce, k Vám se přimlouváme a za to přátelsky žádáme, poněvadž Vám o pilnosti a kázní správcův školních lepší nežli komu z nás vědomost jest, že jeho k některé faře šikovati a jmenem naším praeceptora jemu objednaného pozdravíce, za to jeho žádati budete, aby v počet mládencův školních jej přijal, v umění svobodném a šlechetných mravích cvičil a v takových udidlách zdržoval, z nichž by k toulkám a zahálkám vynikati nemohl. Jakož k Vám nepochybné naděje jsme, že témuž Janovi naši této přímlyvy a žádosti pro naše Vám se toho všelikým dobrým přátelstvím (ač byste nás v čem kdy potřebovali, v tuž i mnohem větší libost odměnění) užiti dáte. — S tím v ochranu Božskou Vás i sebe poručena činíme.

Dat. v pondělí, po památce blahoslavené Trojice léta 1586.¹⁰⁾

Z učitelů, kteří na Prostějovské škole až do války třicetileté vyučovali, jsou nám posud jménem známi ti, jež uvádí „Lištař Bacháčkův“¹¹⁾ a které jsme vyhledali z různých spisů, nájmě v Cerroniho sbírce v Brně.¹²⁾

I. Vorlíčny Pavel, jinak **Aquilinas** Královéhradecký, narozen v Hradci Králové, studoval spolu s Tomášem Mitisem v Žatci pod slavným tehda paedagogem Václ. Arpiniem z Dorndorfu, pod jehož řízením od roku 1542. škola Žatecká stála. Ze Žatce odešel do Prahy, kam se zatím taktéž Arpinus odebral, jelikož tohoto ve svém epithalamion praeceptorem suum nazývá. Roku 1545. ve středu po sv. Bartoloměji dosáhl za dekanátu M. Václava Crusina Altomitena hodnosti bakalářské. Brzy po dosažení bakalářství odebral se do Prostějova, kdež byl korektorem v tiskárně Güntherovské a v letech 1550—1555 správcem školy zdejší. Roku 1548. vydal zde epithalamion k oslavení sňatku učitele svého Arpinia s dcerou Mik. Černobýla či Artemsia. Zvláštní také přízně požíval v domě vладыky pana Šimona z Nadějova, radního písaře Prostějovského, jehož synům Janovi a Matoušovi, žákům svým, 1550. věnoval Pravidla Terentiova. Mezitím se odhodlal vstoupiti do stavu kněžského, za kterou příčinou vydal se do Benátek, kdež byl 1553. vysvěcen, ale vrátiv se zase v Prostějově zůstal, k jakémuž účelu formáty konsistoři Pražské podobojí poslal. Jsa v duchovní správě zaměstnán, staral se vedle toho horlivě o školní záležitosti a upravoval obyčejné knihy školní. Ale i v jednáních náboženských se účastnil, že naň vložena bývala vždy důležitá práce

¹⁰⁾ Registra při a nálezů na panství Plumlovském od Albrechta z Konic I. P. 1553. v mor. zem. Arch. Ms.

¹¹⁾ Dvorský: „Paměti o školách českých od l. 1598—1616 s doklady.“

¹²⁾ Cerroni, Nachrichten über die Schriftsteller Mährens Ms. v mor. zem. arch.

Jmenovitě vynikal ve valné schůzi kněžstva podobojího 1566., kde mu uloženo, aby spolu s Benediktem Ostrožským sepsal konfessi jmenem jejich. R. 1589. povolán za duchovního správce na faru Kyjovskou, kde měl Vojtěch z Pernšteina svůj statek a kde 1599. bezpochyby na morovou ránu zemřel.¹³⁾

Vorličný byl pilný pěstovatel klassických studií a napsal mnoho latinských básní za různých příležitostí.

Ze spisů jeho uvádíme:

1. Carmen genethliacon, scriptum ad humanissimum virum D. M. Venceslaum Arpinum Zatecensem 1547, 4°.
2. Epithalamion de nuptiis D. M. Venceslai Arpini et Catharinae, filiae ornatissimi viri M. Nicolai Artemisii civis Zatecenii. Scriptum a Paulo Aquilinate Hradeceno; addita est elegia de conjugibus aetate disparibus. Prostanae excudebat Joannes Güntherus anno 1545, 4° apud me.
3. Elegantissimae colloquiorum formulae ex P. Terentii comoediis selectae s překladem českým a německým in usum puerorum nostrorum. V Prostějově 1550 u J. Günthera. Připsáno synům Šimona z Nadějova s předmluvou Mag. Šeb. Erychalka z Klatov a s básní Šim. Enniusae
4. Regulae communes civilis vitae honeste instituendae ex commediis Terentii exscriptae et in disticha redactae, quibus additi sunt rythmi bohemicí, singuli singulas regulas continentes in usum pueritiae nostrae. V Prostějově 1550 u J. Günthera. Dedic. Janu Damasc., radnímu v Král. Hradci, při čemž Matouš Collinus a Tomáš Mitis se opěvují.
5. Jos. Flavia o válce židovské knihy sedmery. V Prostějově 1553 u Günthera. Ded. Vojtěchu z Pernšteina.
6. Orationes piae aliquot carmine elegiaco conscriptae a Paulo Aquilinate Hradeceno Boemo. Anno salutis 1554, mense Decembri Viennae apud Michaellem Zimmerman 1555, 18 listů. Ded. Jacob Taurellovi, sekret. vídeňské konsistoře de dato e schola nostra Prostannensi vig. divi Thomae. Dva exempláře tohoto díla nalézají se v čís. knihovně ve Vídni, první psán na papíře a druhý na pergameně.
7. Dicta Graeciae sapientium, interprete Erasmo Roterodamo item Mimi Publani omnia boemico sermone reddita. V Olomouci u Günthera a často potom.
8. Catonis Disticha moralia cum scholiis de Erasmi Roterodami et enarratione bojemica Pauli Aquilinatís Hradecenii. V Olomouci 1558 u Günthera a často potom.

¹³⁾ Jirečkova „Rukověť k děj. lit. č. I. 19, 20.“

9. Gramatica Ph. Melanchtonis latina jam denuo recognita et plerisque in locis locupletata, nunc primum boemico sermone illustrata per P. Aqu. Hradecenum. V Olomouci 1567 u J. Günthera. Jiří Menlantrich z Avent. Praha. 1572.
10. Paula Aquilina Hradeckého, faráře v Kyjově, Modlitby pobožné z epistol a na evangelia nedělní a sváteční přes celý rok, v Praze 1589, 8° 12°.

Pak vydal žalozpěvy, jako :

a) Elegia de cessaturis calamitatibus patriae. b) Elegia de portento solis triplicati. c) Elegia conciliatoria. d) Elegia de Prostanna in Marchionatu Moraviae. Dále: De carminum emolumento a další příležitostné básně.

II. **Ennius z Fenixfeldu** (de Phoenicio campo) Šimon, Klatovan, studoval v Praze, kde roku 1544. dosáhl stupně bakalářského. Učitelství zastával v Prostějově 1549–50 a u sv. Jindřicha v Praze, načež oženiv se usadil se ve svém rodišti. Jako básník latinský členem byl družstva pod Hodějovským (sodalitas literaria) kvetšího, kteréhož z Klatov i s manželkou svou na Řepici navštívil. Přídomek z Fenixfeldu udělen mu císařem Ferdinandem I. roku 1554. Zemřel 20. února 1561. v Klatovech co radní městský.

Ennius byl výborný básník latinský. Známo jest vedle jiných jeho Breve encomium Olomucii metropolis in Marchionatu Moraviae v 199 distichách 1550, jež složil co učitel u svatého Mořice v Olomouci. Mimo to přeložil Roberta Barnesu (kaplana Jindřicha VIII. pro přivrženství k učení Lutherovu roku 1540. v Londýně upáleného) Kroniky o životův sepsání papežův od sv. Petra až do Alexandra III. (1565 a 1567). V Normberce u Oldř. Neybera. (Jungmn. Hist. lit. č. IV. 611.)

III. **Facilis Jan Husička** též Býčkovský řečený, rodem z Býčkova, byl rektorem školy v Prostějově a jedním z pomocníkův snah Vojtěcha z Pernšteina.¹⁴⁾ Blahoslav líčí jej jakožto člověka převšetečného a pyšného. L. 1557. začal se s Bratřími třítí, napsav list Zachariášovi, který tehdy byl správcem sboru Prostějovského. Po smrti ochrance svého (1561) odebral se do Němec, načež navrátil se na Moravu co kněz luteránský zde i onde se potloukal. až se do Ejvanovic za faráře dostal. Tu pak obnovil s Bratřími přetrženou polemiku, dav 1567. vytisknouti knížku s tímto titulem: ¹⁵⁾

Některá hrozná poblouzení Starších (jak sou oni se nazvali) zákona Kristova Bratří, kteréž (jak oni praví) nepřátelé z nenávisti k jejich

¹⁴⁾ Vojt. z Pernšteina zakládal v Prostějově a na svých panstvích novou náboženskou sektu, chtěje vyloučiti při mši sv. pozdvihování.

¹⁵⁾ Jir. Ruk. I. 187.

potupě Pikkarty nazeyvají, a mnozí z omýlení Waldenskými jmenují. Na předmluvě podepsán: V Ejvanovicích první den léta 1567. K. Jan Bejčkovský neb Husička.

IV. **Kherner Jan Plzeňský** byl někdy po r. 1577. rektorem na škole Prostějovské. Studoval v Praze; stal se 1577. bakalářem a l. 1584, 12. července mistrem svobodného umění a brzy potom v letech 1585—93 rektorem při škole sv. Jindřicha v Praze a přijat také do kolleje Karlovy, kdež po třikráte 1590. 1591. a 1593. volen děkanem fakulty filosofické. L. 1593. když zvolen býti měl za rektora universitního, oženil se s Annou, dcerou Adama Pillera, měšťana na Novém městě Pražském. Opustil akademii a stal se advokátem. Štěstí mu však nepřálo. Nepříznivými okolnostmi a častou nemocí přiveden byl skoro na žebrotu. V dobách utrpení ovdověl. Bídou, nemocí skličeny dokonal život svůj léta 1620. 20. července, dle jiných již 1612. Kherner byl členem bratrstva literatského u sv. Jindřicha. R. 1596. prodal mu Veleslavín dům zděděný po rodičích na Senném trhu. — Literárně činným byl teprve po odchodu z university. Jako většina současníků skládal i také on verše latinské. Jmenovitě složil elegii na smrt Tomáše Mitise. Co rektor u sv. Jindřicha zveršoval latinsky „gesta et facta anni 1585.“ a opravu makovice kostelní věže opěvoval. Máme od něho dále spisy: 1. „Vdova křesťanská“ (v Praze), rozšířený překlad z Erasma Rotterodamského. 2. Potěšení v těžkém zármutku postavené Anížky, dcery své a jiných přátel (v Praze 1599). 3. Krátké vysvětlení trpělivého Joba (tamt. 1611). V literárních pracích Khernerových jakoby život jeho byl zobrazen.¹⁶⁾

V. **Jakub Sixt ze Zvřetina** (jinak také Cikán zvaný) narozen v Čáslavi r. 1556. 18. července. Studoval v Praze; stal se 1587. bakalářem a působil téhož roku co rektor při Prostějovské škole. Od r. 1582. spatrujeme jej v rodném jeho městě Čáslavi, kde zastával přední vynikající úřady. Byl muž rozsáhlý, bohatý a správný, seděl delší čas v radě co starší obecní, konšel a primas, míval účastenství v sněmích, sjezdech veřejných, nad to jsa klassicky vzdělán obcovał přátelsky s muži učenými, kteří mu i dila svá literární oddávali, kteréž on sám také nejednou opěvoval.¹⁷⁾

Napsal mnohé vzácné latinské básně, vztahující se ku genealogii zasloužilých osob, žijících v Prostějově.¹⁸⁾

1. Epistola anno 1582 XVI. Cal. Octob. ad fratrem suum Adamum Sixtidem Czaaslaviae commorantem. Praga.
2. Carmen in orationem Adami Sixtidis fratris sui, quod tempore pestis 1582. grassantis paulo ante obitum tum conscripserat.

¹⁶⁾ Jír. Ruk.; Paměti Navrátilovy 207; Paměti Bacháč.; Malý, Hist. Slov.

¹⁷⁾ Vypsáno z Ceroniho sbírky rk. v mor. zem. arch.

¹⁸⁾ Sedláček, Děje m. Čáslavě.

3. Cenotaphion D. Sixti Czikanidae republ. Czaslaviensis civis et senatoris, qui pridie Cal. Septembris. decessit anno 1575, scriptum a filio Pragae, in collegio nationum ibid. Septbrs.
4. Cenotaphion Joannis Sixtidis Czaslaviensis. Prostannae Cal. Octobrs.
5. Ode Tricolos tetrastichos de obitu Martini Primi Prostannensis civis et consulis, qui XV. Cal. April. in Christo placide obdormivit anno 1582. Scriptum eodem anno a Jacobo Sixtide Czaslaviensi, genero suo ¹⁹⁾ XIII. Cal. April. Prost. 4°.
6. Inferiae ad tumulum eruditione et dignitate consulari in republ. Prostannensi spectati viri D. Nicolai Noviliani alias Hecdegui Taboreni, qui postridie Calend. Februarii in Chto. decessit ad D. 1583. a Jacobo Sixtide Czaslaviensi affine suo.
7. Ad tumulum D. Wolfgangi Aismon Minichoviensis honesti et pii reipublicae Prostannensis civis, qui postridie 9. Januarii placide obdormivit anno 1583. a Jacobo Sixtide Czasl. affine suo.
8. Nápis hrobový šlechtné a pobožné ženy panny Juliany, dcery pana Eliáše Zichy dobré paměti, a paní Veroniky (nyní Primusky přijímím), kteráž dokonala hěh života svého let 24 v Prostějově, ve čtvrtek, na den sv. Marka, léta P. 1583.
9. Epicedion Adami Sixtidae Čzaslaviensis, qui urbi patriae cum civis bonus, tum iudex fidelis peste Bohemiam pervagante, obiit in J. Chr. feliciter Octobis III. 1582. a Jacobo fratre germano et gemello Prostannae vive. Scriptum ad Idus Octobrs anno eodem 1582.
10. Carmina aliquot in honorem D. Joannem Adelphi Hermanomestensem verbi divini in ecclesia Prostannensi ministri. Pragae imprimebat Georg. Nigrinus 1580.
11. Navicula Christi, quae allegoria suavissima ideam militantis ecclesiae pingit 1580.

VI. **Samuel Lagarinus** z Chrudimi přichází na konci 16. století na zdejší škole, ²⁰⁾ kdež podruhé l. 1609. tam učiteloval a později dav výhošť škole se oženil. Napsal a r. 1595. vydal spisek latinský, jež se nalezá v Strahovské knihovně.

Acclamatio gratulatoria bonique et fausti omnis captatio ex recenti mutatione, Magistratus et Domini ac haeredis in inclita Prostanna, cujus magnificus et illustris. Dominus D. Carolus²¹⁾ a Lichtenstein 21. Aprilis 1599. legitima emptione dominus ac haeres factus est, scripta a Sam. Lagarino Chrudimeno, scholae Prostan-nensis rectore. Olomutii ap. haeredes Friedr. Michtaleri anno 1599.

¹⁹⁾ Dačického Paměti II. 84.

²⁰⁾ V Bělk sbírce Ms. vyskytuje se ještě jméno r. 1588 Václava Časlavského.

VII. L. 1602. **Mistr Kladrubský Štěpán.** Na tohož vydala zdejší městská rada stížnost akademii, že prý její mládež opilstvím a jiným nepořádkem svádí a žádala s pilností o jiného správce, a sice, možno-li, svého rodáka.

VIII. **Bartoloměje Štanga,**²¹⁾ kterýž však propuštěn býti mohl teprv až po sv. Havlu, dříve než vzal si od měšťanů Poličských odpuštění, a když toto obdržel, žádal ihned rektor akademie, by tímž místem (Prostějovem) opatřen byl, poněvadž své vlasti sloužití povinen jest.

Netrvalo však dlouho, co Štang nezaměnil i toto místo. Po půl druhém roce odešel do Rychnova a odtud psal r. 1604. Poličským²²⁾, že z vnuknutí božího a na radu přátel svých svobodný stav promění, a oblíbiv sobě k tomuž stavu manželskému poctivou paní Kateřinu, pozůstalou vdovu po dobré paměti panu Janu Strakovi, někdy měšťenínu a senatoru města Prostějova, vlasti své, 1. dne měsíce listopadu v Prostějově bude slaviti veselí svatební, k čemuž JJ. Msti pány poličské zve.

Poličtí páni byli vůbec vítání hosté při svatbách rodákův a někdejších učitelův svých, protože k těmto hodům s prázdnýma rukama nepřicházivali, nýbrž svatební veselí netoliko svými osobami „ozdobovali“, ale také štědrými dary k lesku svatebních hodů otcovsky přispívali²³⁾.

IX. Na místo svého rodáka Štanga obdrželi Prostějovští podle listu Bacháčkova dtto. 4. Aprilis 1604. **Jana Sudlicia Miličinského,** na ten čas správce školy Uh.-brodské. Tento se jinak jmenoval Jan Šťastný a byl r. 1599. bakalářem, 1608. kollegou u sv. Štěpána na Nov. městě Pražském, později mistrem svobodného umění. Zemřel někdy před r. 1620.

Bakalář J. Sudlicius Miličinský přeložil z řeči lat. Petra Martýra Vermilia „Modlitby svaté z žalmů sv. Davida, proroka božího,“ kteréž Václ. Sudlicius I. 1620. po smrti otce svého byl vydal a Boh. Berkovi z Dubě dedikoval.

X. L. 1607. učiteloval v Prostějově **Ondřej Rochocius z Rochicperku,** korunovaný latinský básník pak 1608. císařský veřejný notář. Stal se mistrem svobodného umění pod M. Bacháčkem 1610 a odebrav se 1611. do svého rodiště na školu Chrudimskou, oženil se tam s Veronikou, pozůstalou vdovou po Danieli Mydláři, kteráž mu ale po

²¹⁾ Bakalářem od r. 1601.

²²⁾ Adámek, Dějiny Poličky. Čas. mus. 1888. 72.

²³⁾ Dlabáč k biografii Joan. Campani uvádí k r. 1599, že tento napsal epitaphion na Václ. Štanga, kteréhož opěvuje:

„Therpsichores Venceslae! Decus addite doctis
Gloria Prostannae non moritur tuae,

Accipe, sed facilis nullo munuscula cultu,

qua tumulo affinis dat schola nostra tui. (Navrátil „Paměti“ 140.)

třech letech zemřela.²⁴⁾ Napsal celkem 11 příležitostných básní, z nichž jsou známé tyto:

1. *Thalami arte et Marte illustriss. Heroum rei literariae Mecenatum benignissimorum, cum ad solemnem indissolubilis vitae omnium casuum communione conjugali consolationem habendam nuptiali ritu invitarentur; debitae observantiae ergo memoriae dicati et conveerati novis sponsis ab Andrea Rochatio a Rochicberga L. P. gymnasii Prostannensis rectore. Praegae 1607.*

Novomanželé tito, jimž báseň věnována, byl Arkleb z Kunovic, pán na Uh. Brodě atd. s Kunhutou z Kortína a na Boskovicích, pak Bohuš Prackšický ze Zástřizel s Helenou, dcerou Kašp. z Žerotína na Nových Dvorech.

2. *Lacrimae, quas in obitu illustriss. heroinae D. D. Annae Mariae ex inclita familia vetustiori natae etc. Illustr. ac literatiss. princeps ac D. D. Carolus Lichtenstein (titul) matri longe desideratissimae et denatae binae proli suae merens in exequiis fudit 1608.*
3. Dále pak *epithalamion* ku sňatku Jana Starš. z Ričan s Reginou z Kurovic (20. října 1608), pak opěvoval narozeniny, sňatky a mnohé události, jako nastoupení vlády Matyáše H. a jeho korunování a některé mecenáty na př. Karla St. ze Žerotína.
4. *Poematum de geste anno 1613 in Bohemia cum multis epicediis. Praegae.* Poslední z jeho spisů jest: *Ad illustrem et literatissimum heroem et Dom. Carolum Seniore L. B. a Žerotin S. C. M. consiliarium, Dominum optime de se meritum Xenium Calend. Januarii anno 1617, cliens M. Andreas Rochitias a Rochicberga, poeta, caes. nec non notar. publ. imperialis, civis Chrudimensis. Hradecii typis Martini Clemocochteri.*²⁵⁾

XI. Současně s Rochociem uvádí M. Bacháček k r. 1608 kollegu tohož **Proserchomia Adama**, jehož doporučuje odtud listem daným dne 15. března vřele Mor. Budějovicím.

XII. L. 1608 připomínají se také **Carolus Jiří** a jeho kollegové **Cziczmanius Václav** a **Táborský Oldřich** z Přibrami.²⁶⁾

XIII. L. 1609 **M. Dikast Jan z Lomnice** v Čechách, syn Jiřího Dikasta, jenž t. č. l. 1609 v Prostějově byl farářem. Studoval v Praze, kde 29. dubna 1603 jmenován bakalářem pod děkanem Ondř. Litoměřickým.

²⁴⁾ Pam. arch. I. 70.

²⁵⁾ Vyňato ze sbírky Cerroniho Ms.

²⁶⁾ Téhož dne psal M. Bacháček knězi Jiříkovi Dykastovi, správci církevnímu v Prostějově: „Ač jsem připověděl k Vám Danielem Miconium odeslati, ale jeho rodičové i jiní přátelé žádali, abych jeho na masné krámy nevydával, a tak se to proměnilo; mého služebníka Georgium Carolum téměř jsem přinutil, že správu školy Vaší k sobě přijal a collegas sobě objednal, snad Vám dobře známý.“

Na to se stal správcem školy mělnické a pak týnské v Praze. Téhož r. 1607 povýšen Mik. Troilem za mistra svobodného umění, v které hodnosti odebral se 1609 do Prostějova, kdež pobýv některý čas na škole rektorem, oženil se l. 1610 s Majdalenou Bílovskou, s níž dostal měšťanské právo.²⁷⁾

XIV. L. 1610 spravoval školu zde **Macovinus z Macova Vincenc**²⁸⁾, studoval v Praze, kdež se 1557 stal bakalářem a r. 1561 mistrem svobodného umění, v kteréž hodnosti učiteloval u sv. Mikuláše v Praze a pak školách městských, zejména v Časlavi. Později nalézáme jej co vychovatele v šlechtických domech, jako 1579 u místosudího dvorského a Kosinova švagra, Víta Flavina z Rotterfeldu. Byl to muž učený, úd pozůstávající tehdaž společnosti básnické (sodalitas literaria). Již co bakalář začal básniti latině sepsav několik básní příležitostných a jiných spisů naučných, z nichž vydal tiskem již r. 1558: Psalmus XXXVII: Noli aemulari in malignantibus, saphico metro expositus. Pragae in officina Georg. Melantrichi ab Avent.

Uvítací řeč za příležitosti příchodu cís. Ferdinanda I. Praha u Jana Kantora 1558.

Epicedion scriptum in obitum Jaroslai a Perstein, qui obiit XXVII. Juli 1560.

Elegia in obitum imper. Ferdinandi I. Hung. regis. Pragae excud. Georg. Melantrich. 1565

Ecloga in nuptiis doctissimi viri M. Adami Cholosii incl. reipubl. Launensis notarii et rudissimae virginis Annæ Rozum sponsae ejus. Pragae in officina Georg. Melantrichi ab Avent. 1574.

Dialogi pueriles nomenclaturam rerum domesticarum continentes, latino, boemico et teutonico sermone t. j. rozmlouvání dětinská obsahující v sobě slova věcí domácích obyčejných. V Praze u Nigrina 1579²⁹⁾.

V letech 1610 a ještě 1614 uvádí se co rektor školy Prostějovské, kde nepochybně také zemřel.

XV. Jiří Syrus, nar. r. 1591. v C. Brodě, kde jeho otec Jiří Syrus Hořícký byl děkanem. Prvotního vzdělání nabyt na škole domácí, načež odebral se na studia do Prahy, kde se stal 1614 bakalářem. Před tím 1613 jej vidíme co správce školy Prostějovské a rok na to co kon-

²⁷⁾ M. Bacháček odeslal list Václavovi Trávníckému, měšténinu a písaři radnímu města Prostějova, v němž se přimlouvá za Jana Dikasta: 1605, 23. dubna Hrubě, pane písaři, pospíchám, předešlý omyl opravuji a ta carmina rytmica odsílám a přimlouvám se za Joannem Dicastem správce školy Vaší, mládence dobrého a učeného, který měl titul mistrovský na předešlém examen miti, kdyby byl časné přišel. Pozn. Obdržel jej skutečně po dvou letech. Dvorského listář.

²⁸⁾ Jmeno erbovní rodiny, kvétoucí v 16. a 17. stol. v Čechách. (Nauč. Sl.).

²⁹⁾ Cerroni, Analecta. Ms.

rektora školy sv. Barbory v Kutné Hoře.³⁰⁾ Po dosažení hodnosti magistra 1615, 26. března stal se tam rektorem. Mikoláš Troilus, promotor jeho, vyslovil o něm před akademií chválu „quod a scientiis praecipue commendari mereatur.“ (Dlab. Ms. 1795) Téhož roku ještě, co rektorem v K. H. oženil se 24. listopadu s orvdovělou Dorotkou Štěrbovou, dcerou městského radního Václava Frant. z Liblice.³¹⁾ Napsal několik spisků latině. Známé jsou:

1. Carmen de nuptiis reverendi viri D. Petri Crucigeri Břescovini ecclesiae neopragensis diaconi et jam ecclesiastici cum Joanna filia clar. viri D. Georg Landsfogti, civis et senatoris ejusdem urbis Minoris Pragae initio anno 1613. Pragae typis Mathei Pardubiceni 1613.
2. Periodus imperiorum regnorum civitatum, propmo in philosophiae gradu conferendo per Nicolaum Hagiochoranum (Troilus) accad. prag. decanum 6 Martii declarata. Pragae, typis Math. Pardubiceni 1614.
3. Carmen. quo Rev. et clar. patrem dominum Venceslaum Steph. Therminum archidiaconum apud Kutnenses vigilautissimum in funere Lithomislenae a Člumpek conjugis ipsius suavissimae quod in Calendas Augusti anno 1616 consolatur musa. Scriptum a Georgio Syro. Pragae typis Samuelis Adami a Veleslavina 1616.³²⁾

XVI. Téhož leta 1613 přichází na škole Prostějovské bakalář **Jan Joachimystalský**, rodič ze Žatce, co kollega.

XVII. L. 1614 Mistr **Jan Lancmanius** z Nov. Bydžova v Čechách. Vydal několik příležitostných básní latinských. (List Dvorského.)

XVIII. L. 1620. byl v Prostějově kantorem **Jiří Joannides**, rodem z Frýdku, jenž napsal několik nábožných básní. V letech 1654—1667 byl správcem evangelických církví v Ropicích a Koštěnicích, obě v Těšínsku. (Jir. Ruk. Dvor. List.).

Diarium universi Pražské ještě jmenuje **Kyanusa Jana** k r. 1598 správcem školy, kterýž se nepochybně již následujícího roku zde oženil, poněvadž se jmenuje v básni vydané na počest Karla z Lichtenšteina sousedem zdejším.

Vedle téhož připomíná diarium zde kollegu **Meanca Táborského** 1608. V knihách domácích nenalezli jsme dále pražádné stopy o školách zdejších, tak že kdyby nebyly nám jiné prameny bývaly přístupné, neměli bychom ani těchto zpráv.

Zbývá nám ještě zmíniti se o škole bratrské, jež se nalezala při zdejším městě a jejíž osud byl asi stejný s utrakvistickou.

³⁰⁾ Dle Bacháčka byl na tamější škole u sv. Jakuba

³¹⁾ Mik. Dačického Paměti. II. 156.

³²⁾ Cerroniho Ms. v mor. zem. archivu.

B. Škola bratrská v Prostějově.

Jednota bratrská vznikla v Prostějově brzy hned po svém založení (1457), jak o tom různé prameny souhlasně mluví. Ve zprávě br. Jana Jafeta vyskytuje se jméno Tůma Prostějovský, o němž se dá mysliti, že býval rodič z Prostějova, jenž byl muž učený, slovuťný, slavný a pobožný, v Jednotě Bratří činný (od r. 1457—1467) jakožto člen rady; po roce 1505 byl prvním biskupem († 1518) a sice na prvním místě v Pferově. Častá zmínka děje se pak o Janu Klenovském a Janu Černém (Niger), jenž oba koncem století 15. věhlasu v Jednotě nabyli.

Bratři usazovali se ponejvíc na předměstí zde, jak to patrně vysvítá z kontroveršních listů doktora Augustína s Janem Černým.³³⁾ Náležel jim chrám sv. Petra s farou (nyní dům Konstanského) a sborem (dům č. 20. Frant. Vysloužila) v petrské ulici. R. 1499. sešla se již ouzká rada v Prostějově a r. 1503. zemřel zde Eliáš Křenovský, člen rady bratrské a 1499. volen biskupem. V 16. století vyskytují se velmi často jména bratrských kněží i jiných osob, o nichž na svém místě se zmíníme.

Známo jest, že Bratří moravští stále se zmáhající o školy se mnoho starali, a tu po domech, tam ve sborech mládenečky vyučovati dávali. Někde, jako v Prostějově, měli zároveň vzdělávací ústavy, semináře (kollegia, konvikty) pro nastávající zcatele své. (Moravia 1815 p. 192).

Již na počátku Jednoty bylo v shromážděních bratrských rozmyšleno, aby lid se vzdělával, a zavazování a napomínání byli bratři a sestry, aby pilně čítali a užívali všech spisů Jednoty a každý měl o druhého pilnost k vzdělání a polepšení jeho. Proto zřizovali také přede vším velmi pečlivě školy, aby mládež jejich jazykem mateřským k moudrosti vedena a vzdělávána byla, a vychování v nich dělo se tak pořádně a dobře, že i rodičové, kteří nehlásili se k Jednotě, ano i z německých zemí, dívky své do škol bratrských dávali, a sice do škol nižších i vyšších. Školy bratrské staly se vzorem ostatním vyznáním, která si pak dle nich školy zřizovala, tak že v krátkém čase školství české považováno za nejlepší v celé Evropě.

A jakož přední zásluhou Bratří jest, že pečovali o vzdělání lidu, a že české školy byly nejlepší v Evropě, rovněž i za to jim hlavně děkujeme, „že jazyk český toho času na nejvyšší stupeň vnitřního zdokonalení svého vystoupil, a oně spůsoby nabyli, kteráž posavád v písmě co pravidlo se zachovává“.³⁵⁾

³³⁾ C. č. Mus. 1861 139. rkp. Kroměř., sb. Střed., čteme Tom. Přelucký, což se zdá býti správnější.

³⁴⁾ Kn. Ochran. VI. 145.

³⁵⁾ Fr. A. Slavík: O jednotě Bratří českých str. 36. a n.

Dle toho, co nám z různých spisů známo, vychovávána a učena v Jednotě mládež bratrskými knězi a dbáno hlavně na to, aby dítky cvičeny byly ve mravech a v pobožnosti. Rodičové museli se také starati, aby v jejich domácnosti kázeň a mrav dokonalá byla.

Naléháno tedy i častými církevními tresty (1515) když tu a tam nalezeny děti nekárané, neposlušné, rozpustilé a zlovolné.

Obzvláštní péče věnována mládežencům, kteří k službě církevní se připravovali, z nichž se napotom státi měli budoucí učitelové.

Jakým způsobem se rozšiřovala bratrská škola v Prostějově, nelze nám pro nedostatek pramenů na ten čas pověděti. Mnozí ovšem nabyli vzdělání v utrakvistické škole nežli se přidali k Jednotě. Není však vyloučeno, že měli také Bratři samostatnou školu, nemající nic společného s akademií Pražskou, jak se dovídáme ze současných památek.³⁰⁾ Poněvadž knihtiskařství přičiněním hlavně Bratrů ujalo se počátkem století 16., ne-li dříve, velmi jest pravdě podobno, že se školy jejich nalezaly v plném rozkvětu již tenkrát, co se počal tisk šířiti.

Prostějov počítá se mezi taž města, kteráž měla nejlepší vzdělávací ústav, čehož důkazem jest, že sem přicházeli neb posíláni byli na vzdělání synové také rodů šlechtických, jimž se vykazuje v Jednotě později první místo.

Mimo nižší třídy důležitý byl zde asi konvikt bratrský čili collegium, jehož správcové v literárním umění velmi pokročili byli. Kdybychom neznali žádné jiné jméno jako jen br. Jana Blahoslava, dostačilo by nám i toto, abychom výbornost školy zdejší bratrské posoudili.

Blahoslav byl v čelednosti Martina Michalce, kterýž seděl v radě biskupů v Prostějově r. 1537. a kde také r. 1547. zemřel.

Podáváme zde život a působení jeho dle Jirečka (Rukověť II. 26.) a jiných:

Br. **Michalec Martin** z Litoměřic, naroz. 1504, vzdělání svého nabyt v boleslavské škole bratrské, čeledínem jsa Br. Lukáše, jehož smrti 1528 byl přítomen. Na jáhenství zřízen v Brandýse 1529; tam též stal se 1531 knězem a 1532 členem úzké rady. Počátkem 1533 vypraven do Němec, aby se seznámil s náčelníky reformace a důkladně přezvěděl, jak se kde co děje mezi Luterány a Zvingliány. Opatřen jsa listy k Lutherovi i Melanchtonovi, nejprve zastavil se ve Wittemberce, kdež od obou byl přívětivě uvítán. Plně čtyry neděle tam ztrávil, časté mával s nimi rozmluvy o učeních rozdílových, jako bylo o ospravedlnění skrze víru, o křtu, o večeři Páně. Zároveň hojnou měl příležitost,

³⁰⁾ Richter, Aug. Ol. episcop. Series p. 180: *Altas enim radices egit Piccar-dorum in Moravia haeresis. Surgebant et multiplicabantur scholae, libri Skaltii, aut Prostannae impressi (1499), veneno haeretico infecti, spargebantur, quibus ecclesia catholica horrendis contumeliis afficiebatur.*

vyličiti jim řády bratrské. Luther se odhodlal, k přimluvě a s pomocí jeho, pod auctoritou svou vydati konfessi, kterou Bratři 1532 k žádosti Konráda Krajíře pro Jiřího, markrabě brandeburského, byli sepsali. Šťastné toto pořízení a strach před nepokoji, ježto tehdá zvláště v okolí Münsteru příčinou novokřtěncův trvaly, přimělo Michalce k tomu, aby, nechaje další cesty, hned z Wittemberka domů se navrátil. Brzo po tom odevzdána mu správa sboru Prostějovského. L. 1536 zapletl se v jednání s Habrovanskými. Po výměně několika listův stala se schůze v Kyjově, leč s nevalnějším než posud výsledkem. Na synodě Přerovské 1537 volen k biskupství i svěřena mu péče o vychová vání mládeže bratrské. Při tom dána mu veliká svoboda, co do pořádku učebního, aby směl měniti i představovati, jak by se jemu za lepší při které věci vidělo. Jmenovitě Blahoslav byl vychovancem jeho po sedm let, jenž ve své Historii o něm napsal slova tato: Latině mnoho neuměl, ale jsa muž zdařilého přirození, vtipný a výmluvný, vyučováním svým docílil takových výsledků, že Bratři dlouho zpomínali na výtečnou jeho metodu, jak mládež uměl zaneprázdnňovati. „Příčiny prý dobré obmyslel čeládce své, v nichž dobře stáli a rostli.“ I řízení pořádku při kázáních vloženo naň ve spolku s Augustou a Machem. V tom zachovával zásadu, kněžím pouštěti co největší vůli, aby dělal každý tak, jak by se nejlépe vzdělával lid. Vedle toho na M. vzkládána péče o vydávání spisův. Tak 1543 v Prostějově opatřil vytištění Bavorynského knihy o pravém náboženství. Téhož roku vyšel tam zkorigovaný od něho a předmluvou opatřený „Dialog Peterky s Valouchem od Br. A. Šturma. Leč vydání toto pykatí musil tím, že jej Jan z Pernšteina pod 400 kop gr. mš. na rukojmě vzíti rozkázal, aby se postavil, kdežby mu koli pán poručil, ač po malém času propuštěn z toho závazku. L. 1545. uloženo mu vytištění listův bratrských k Němcům a na obrat, v Olomouci, s opatrností prý jemu vědomou. L. 1544. sám se pustil do polemiky s Bartošem z Biliny, an se tehdá stal farářem u sv. Petra v Prostějově. Při tom s velikou chválou vedl úřad biskupský. Služebníky téměř po vši Moravě spravoval. I do ciziny u věcech Jednoty cestu jednu vykonal, byv 1540 u Hesse ve Vratislavi. Kazatel byl dobrý, ale spisovatel dle úsudku Blahoslava, nešťastný. Po zemi prý všecko se plazí, co psal, ač toho málo, příliš prostou máje češtinu. Také vše od ruky na spěch dělal, na slova a phrases péče nemaje. Ale nemoci dlouhé a těžké — stonával na dnu — vymlouvají prý dobrého muže. Zemřel v Prostějově 24. ledna 1547. věku svého 63.

1. Psaní k Janu Dubčanskému 1535.

2. Kázání o večeři páně k žádosti Mr. Jana, lékaře, v Mladé Boleslavi sepsané. I odpověď na psaní proti tomu kázání kněze B. Birlinského. V Prostějově 1544.

3. Písní 31 v kancionále šamotulském, z nichž 2 podle liter: Budiž Bože mé silné ufanie (paní Bohunce) a Milý otče nejdobrotivější (Martin Michalec ke cti Kristu). Za zdařilé klade Blahoslav: Všichni věrní křesťané. Těš se dcerko síónská. Zpívejmež, věrní společně. Kdož pod ochranou Nejvyššího.

Mezi žáky Michalcovými nalezal se br. Jan Blahoslav, později jeden z nejčinnějších členů v Jednotě.

II. **Blahoslav Jan**, starší bratří českých, nar. 20. února 1523 v Přerově z rodu šlechtického. Když mu 17 let, převezl jej br. Wolf na podzim, na den sv. Havla 1540 do Prostějova v „čelednost“ br. Michalce, kde vybyl až do jeho smrti (1547).³⁷⁾ Po třech letech poslal jej Michalec na školu do Goldberka ve Slezsku, kde pod péčí br. Mat. Tatíka pobyl rok a kde proslulý svou dobou paedagog Val. Trotzendorf vyučoval. Z Goldberka se v červnu 1544 přímo odebral do Wittemberka, kde pobyl celý rok, slýchávaje někdy kázání Lutherova. Snešením synody (1549) v Prostějově odbývané vyslán s ostatními mládenci do Basileje Blahoslav, aby se tam lépe vzdělávati mohl. Onemocněv tam, vrátil se a žil některou dobu tělesnému zotavení, až pak, sesiliv se, začal vyučovati na škole Prostějovské. Mezi žáky jeho byli i Jan ze Žerotína, horlivý potom obrance a zvelebovatel Jednoty. V Prostějově setkal se 1551 s Benešem Optatem, v jehož společnosti a rozhovoru nemálo si liboval, ano obšírnou o tom zpravu Br. Zachariášovi Litomyšlskému, jenž býval taktéž učedníkem zde (1539) a později (1537) správcem sboru, napsal. Dojem, kterýž setkání toto zůstavilo u Blahoslava, velmi byl příznivý. Popis své s Optatem rozmluvy položil později do archivu bratrského „na památku prý toho pobožného kněze, neb rovného jemu kněze, tak jak slovou, kališného nikdy neviděl.“³⁸⁾ Blahoslav † 24. listopadu 1571 v Mor. Krumlově. O zásluhách jeho na poli literárním psáti nemožno nám zde pro obmezenost místa, a proto odkazujeme na různá pojednání o něm v bohaté literatuře naší.

U Blahoslava vychován za jeho pobytu v Prostějově také Ondřej Stefan, rodič z Prostějova, velmi činný člen Jednoty.³⁹⁾

Br. **Stefan Ondřej** z Prostějova, nar. 1528, z rodičů zámožných. Z pacholectví byl u Bratří v čelednosti Blahoslavově, kterýž jej na vyšší studia vypravil do Goldberka a odtamtud do Wittemberka. Ve Wittemberce slyšel Melanchtona i Pavla Ebera a spolu s Abdonem i Hebertem u Esroma Rudingera v řečtině a hebrejštině se cvičil. Jáhнем stal se 1550 v Prostějově, knězem 1557 v Slezanech, do úzké

³⁷⁾ Fiedler, Todtenbuch, Jir. Ruk. I. 74–5, Čas. č. M. 1864. 310.

³⁸⁾ B. Optat zemřel v Mostkovicích u Prostějova 1559. (Kopíř Albr. z Konice 330 v mor. zem. archivu).

³⁹⁾ Jir. Ruk. II. 260, Cerroni, die mähr. Schriftsteller.

radu přijat 1564 v Lipníku. Sídlo své měl v Přerově po boku Br. M. Červenky. Když se poselství bratrské šlechty, ponuknutím Augustovým k Maximilianovi II. 1565 vypravené, zastavilo u Blahoslava v Evančicích, byl při poradách tamních i Br. Štefan a spolu s Br. V. Solínem přidán k poslům jakožto duchovní rádce. Z Vídně se přímo vrátil zase do Evančic, aby oznámil Blahoslavovi, že se neblahé jeho předpovídání splnilo i odebral se odtud v průvodu Augustově do Přerova. Na synodě, která počátkem října 1571 u Blahoslava v Evančicích odbývána, volán k biskupství a zároveň Blahoslavovi ku pomoci ustanoven písařem. Po brzké smrti Blahoslavově zaujal i jeho místo v Evančicích, veďa dále rozpčatá od něho pódniknutí. Zejména dokončena za něho latinská konfesí; co do latinské historie bratrské dal se v jednání s Joach. Kamerariem. I proti psaní Kratonovu, jež Blahoslava tolikou hořkostí bylo naplnilo, aby všichni protestanti přijali konfesí augsburskou, odpovéděl v duchu svého předchůdce.

Krato, přesvědčiv se o nemožnosti ideje své, opět se s Štefanem dal do dopisování, i vrátila se upřimná obapolná přichylnost. Také se saským ve Vídni vyslancem, Hubertem Languetem, vešel Štefan v užší svazky. Rovněž i s Jordanem z Klausenburka. Když konfesí latinská 1573 do-tištěna, nemeškal ji Štefan poslati Kratonovi, kterýž ji zase sdělil s Bezou v Ženevě a Jeronýmem Zanchi v Heidelberce. Tím svedeno spojení s oběma těmito theology, kteréž nabylo živosti a rozšířilo se i k jiným učencům kalvinským, když Štefan k radě Languetově, zanechav Wittemberka, kde prý přílišná zvůle vládla, mládence bratrské 1574 vypravil do Heidelberka. L. 1575. dal se Esrom Rudinger Štefanem namluviti, aby přejal řízení bratrské školy v Evančicích. Jednání stavův českých o uznání konfesí augsburské, 1571 rozpčaté, přimělo Štefana k vyšší činnosti. Již 1572 spolu s Kalefem sepsal zprávu latinskou o konfesích církví českých. ježto po tu dobu byly vydány. L. 1575. v máji sám se Štefan s Kalefem vydal do Prahy, aby panstvu své strany hned byli po ruce. Rok po tom vešli v dopisování s falckrabím rýnským, Fridrichem III.; a po smrti jeho s Janem Kazimírem.

Jednalo se při tom o zpěvníky bratrské, jakož také o účastenství v synodě Frankfurtské, kdež se mělo rokovati o jednotu mezi protestanty směru kalvinského. Ale nedošlo k tomu. L. 1577. přistoupeno k překládání starého zákona v Evančicích. Když totiž zmizela všechna naděje u vydání překladu Vartovského, tu Štefan, maje již Mr. Albrechta a Helice co znatele hebrejštiny v Evančicích, k tomu se odhodlal, aby dílo to znova a se vsí důkladností bylo předsevzato. Pohříchu se smrtí Štefanovou hned v počátcích stalo přetržení. Štefan byl povahy chorobné; často na kámen, dnu i žření stonával. O svatodušních svátcích 1577 vyjel do Teplic Losyňských za Šumberkem, maje s sebou dva

Bratry, totiž Jakuba Husáka a Jana Slováka k ošetřování. Když se mu ulehčilo, chtěl domů. V Jaroměřicích u Jevíčka měli u Br. Matěje Kostnického nocovati. Po večeri toho dne šel na procházku do zahrady při domě a vrátiv se ze zahrady sedl za stůl a podepřel se na ruku, i počal sobě stejskati, že mu mdlo a těžko, a tak lehl hned na lavici a v tom „božec naň připadl a pojednou přetrhl ho,“ takže usnul v Pánu v 1 hod. na noc 21. dne měsíce Julii maje věku svého okolo 48 neb 49 let. Na zejtrí (v neděli) do Prostějova dovezen a v úterý tam poctivě pochován u sv. Petra při přítomnosti služebníkův a kněží 34. V ty časy byl císař Rudolf v Olomouci a někteří od dvoru jeho byli na tom pohřbu a s některými z našich o víru a náboženství bratrské mluvili.

Br. Pavel Jessen složil naň následující báseň:

Et tibi non magnum, quamvis sit rebus acumen.

Es tamen et factis clarus et elogio.

Morava te tellus mirata est semper locutum

Et nostrae gentis Tullius alter eras

Adde, quod et doctos mira pietate fuisti

Magnus eras hostis perpetuo inscitiae.

Od něho jest:

(Fiedler 269—70).

1. Díl X. archivu bratrského, obsahující v sobě zápisky z let 1557 až 1569, redigován od Br. Štefana, jakž ukazuje přípisek, v čele jeho postavený. I v díle XI. jsou některá sepsání od Štefana společně s Kalefem učiněná.
2. Výkladové řeči božích. V Kralicích 1575 dva díly.
3. Úprava kancionálu 1576 společně s Kalefem. Viz Joachimi Cramerii historia de fratribus bohem. ecles.
4. Zpráva o vydání konfessí bratrské, jež vytištěna při téže konfessí 1607.

Jiná jména učitelů působících na zdejší škole bratrské neznáme. Z učedníků v konviktě vychovaných uvádí Fiedler (Todtenbuch der Geistlichkeit der böhm. Brüder) toliko tři, a sice: Vavřince Orlíka z Brandyse n/O. 1539, Zachariáše Litomyšlského a k r. 1546 Jakuba Velikého, jenž byl též zde 1555 na kněžství zřízen.

Také o židovské škole, jež se zde již r. 1545. připomíná, scházejí nám bližší zprávy. Bohda, že ještě dalším zkoumáním a vyhledáváním pramenů nalezneme nových dokladů k tomu, abychom doplnili a rozšířili práci nynější.